

СТУДЕНТСЬКІ ДЕБЮТИ

УДК 821.162.1.09

Дарина Горічко

ЗОБРАЖЕННЯ РУСІ В «ІСТОРИЧНИХ ПІСНЯХ» ЮЛІАНА УРСИНА НЕМЦЕВИЧА

Анотація. Ця стаття висвітлює погляди Юліана Урсіна Немцевича на період кінця X і початку XI століття на основі його «Історичних пісень». Немцевич у своїх «Історичних піснях» часто порушує питання відносин Русі з Польщею П'ястів, спочатку описуючи конфлікти між Болеславом I Хоробрим і Володимиром Великим, а після смерті Володимира – з його сином Ярославом Мудрим. Немцевич використовує історичні та легендарні мотиви для зображення подій середньовічних міжусобиць, династичних шлюбів і територіальних конфліктів, що робить його роботи важливими для розуміння реконструкції польсько-руських відносин того часу. Особистість Болеслава I Хороброго, описаного Немцевичем, є однією з найзначніших у польській історії. Хоча Немцевич базується на польських хроніках, його зображення Болеслава є значно ідеалізованим, свідченням чого є, зокрема, опис-розширення ним польських кордонів від Балтійського моря до Дніпра і Ельби, що, звичайно, є перебільшенням. В «Історичних піснях» Немцевича згадується меч Щербець – меч, яким, за легендою, Болеслав наніс вищерблення на Золотих воротах під час походу на Київ і про символічне значення цього меча в польській історії. Незважаючи на це, його праці відображають важливі аспекти історичних і культурних уявлень про середньовічну Польщу і Русь, а також про роль і вплив такої постаті, як Болеслав I Хоробрий, на історію Русі. У статті порушуються питання ідентичності, етносу, культурної та релігійної приналежності, а також звернена увага на легендарні події, пов'язані з історією України.

Ключові слова: Юліан Урсин Немцевич, «Історичні пісні», літературна критика, просвітництво.

Інформація про автора: Горічко Дарина Мар'янівна, магістрантка кафедри полоністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: darynahorichko@gmail.com

Daryna Horichko

DEPICTION OF RUS' IN JULIAN URSYN NIEMCEWICZ'S "ŚPIEWY HISTORYCZNE"

Abstract. Julian Ursyn Niemcewicz frequently explores the relationship between Rus' and Piast Poland in his work "Śpiewy historyczne", specifically focusing on the conflicts between Bolesław I the Brave and Volodymyr I Sviatoslavych, as well as the subsequent tensions with Volodymyr's son, Yaroslav the Wise. Niemcewicz draws extensively from medieval chronicles, which depict both historical and legendary events, some of which remain shrouded in mystery. In "Śpiewy historyczne", there are vivid descriptions of medieval feuds, dynastic marriages, and territorial disputes, making Niemcewicz's works essential for understanding the perceptions of his generation regarding the Piast dynasty and Polish-Rus' relations.

Julian Ursyn Niemcewicz was a key figure of the Polish Enlightenment and a fervent supporter of reforms in the Polish-Lithuanian Commonwealth. He actively participated in the Kościuszko Uprising of 1794 and supported Tadeusz Kościuszko's efforts to resist the foreign partitions of Poland and restore Polish sovereignty. After the collapse of the uprising, Niemcewicz fled Poland to avoid retribution from the occupying powers, initially seeking refuge in Prussia before moving to France. In France, he continued his work as a writer and became involved with Polish expatriates and the *émigré* community. Following the partition, Niemcewicz became deeply committed to preserving Polish national identity and cultural heritage, leading him to create one of his most memorable works, "Śpiewy historyczne".

The figure of Bolesław I the Brave, as portrayed by Niemcewicz, is undoubtedly one of the most significant in Polish history. Although Niemcewicz aimed for historical accuracy in "Śpiewy historyczne", his depiction of Bolesław is somewhat idealized. For example, he confidently asserts the expansion of Polish borders from the Baltic Sea to the Dnipro and the Elbe, an exaggeration. In Niemcewicz's historical songs, the Szczerbiec sword is mentioned — a sword that, according to folklore, Bolesław acquired during a campaign against Kyiv. Despite these inaccuracies, each stanza reflects Niemcewicz's mindset and political pref-

erences. His works demonstrate both his literary talent and his commitment to political and social change.

Key words: Julian Ursyn Niemcewicz, “Śpiewy historyczne”, literary criticism, Enlightenment.

Information about author: Daryna Horichko, Master’s student, Department of Polish Studies, Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: darynahorichko@gmail.com

Daryna Horiczko

OBRAZY RUSI W “ŚPIEWACH HISTORYCZNYCH” JULIANA URSYNA NIEMCEWICZA

Abstrakt. W artykule przedstawiono poglądy Juliana Ursyna Niemcewicza na okres końca X i początku XI wieku, oparte na jego „Śpiewach historycznych”. Niemcewicz w swoich „Śpiewach historycznych” często porusza kwestię relacji Rusi z Polską Piastów, w pierwszej kolejności opisując konflikty między Bolesławem I Chrobrym a Włodzimierzem Wielkim, zaś po śmierci Włodzimierza z jego synem Jarosławem Mądrym. Następnie wykorzystuje wątki historyczne i legendy, aby przedstawić wydarzenia średniowiecznych waśni, małżeństw dynastycznych i konfliktów terytorialnych. Prace Niemcewicza są ważne dla zrozumienia rekonstrukcji polsko-ruskich stosunków z tamtego czasu, które zostały przedstawione z perspektywy jego i XVIII-wiecznego społeczeństwa. Postać Bolesława I Chrobrego, opisana przez Niemcewicza, jest jedną z najważniejszych w historii Polski. Niemcewicz opiera się również na kronikach polskich, jednak postać Bolesława jest przez niego po części wyidealizowana, a legendy dodatkowo ją upiększają. Niemniej jednak w jego twórczości odbijają się ważne aspekty historyczne i kulturowe wyobrażeń o średniowiecznej Polsce i Rusi, a także rola i wpływ Bolesława I Chrobrego na dzieje Rusi. W artykule poruszono kwestie tożsamości, etnosu, przynależności kulturowej i religijnej, a także zwrócono uwagę na legendarne wydarzenia związane z historią Ukrainy.

Słowa kluczowe: Julian Ursyn Niemcewicz, “Śpiewy historyczne”, krytyka literacka, Oświecenie.

Nota o autorze: Daryna Horiczko, studentka studiów magisterskich w Katedrze Polonistyki Dudaktyczno-Naukowego Instytutu Filologii Narodowego Uniwersytetu imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie.

E-mail: darynahorichko@gmail.com

У статті розглядається образ Русі в «Історичних піснях» Юліана Урсина Немцевича. «Історичні пісні» – це цикл котрий складається із 33 окремих поем, до кожної із яких автор дописав особисті коментарі, названі ним додатками. Метою додатків було ознайомити потенційних читачів із історичним контекстом цих пісень, пояснити їм минуле Польщі та реконструювати в свідомості читачів хронологічний перебіг подій. Дуже цікаво, що додатки дуже часто торкаються значно глибших історичних мотивів і в них автор вкладав політичні ідеї та життєві судження, котрі не відображені в поемах. Досліджуючи текст додатків під призмою вивчення історії України та світосприйняття автора є змога побачити, що Немцевич значно частіше звертає увагу читачів на політичний та історичний екскурс в польське минуле і значно більше торкається минулого України та українських земель у прозових додатках, ніж, власне, в піснях.

Розвиваючи традиційний для польської усної поезії жанр - історичну пісню, Юліан Урсин Немцевич змальовує яскраві події і баталії польського минулого. Науковці стверджують, що багато елементів перших польських історичних пісень формувалося під впливом фольклорних балад про турецькі наїзди [16, с. 350]. Поетичні твори Немцевича відображали суспільно-політичні проблеми тодішньої Польщі, котрі яскраво контрастували із грандіозним минулим, змальованим в «Історичних піснях». Твори Юліана Урсина Немцевича жили патріотизм і національну свідомість поляків після втрати незалежності [2, с. 653].

У дослідницьких працях В. Болецького, К. Збишевського, Г. Паушер-Клоновської, Я. Вуйціцького, А. Курпеля та А. Чайя підкреслюється вага літературного доробку Юліана Урсина Немцевича на тлі польської літератури просвітницької доби [1, 4, 7, 9, 12, 14, 15]. Зокрема, А. Чайя у своїх рефлексіях на творчість автора пісень доходив до думки, що тогочасні політичні ідеї Просвітництва дуже сильно вплинули на становлення особистості письменника, і він, у своїй творчості постійно дотримувався думки про необхідність поміркованого впливу королівської влади на суспільство та передбачав прогресивність майбутньої доби [5].

Сам письменник був свідомий свого виховання і впродовж життя, дотримуючись засвоєних замолоду традицій, просував ідеї просвітництва, ухвали про створення стотисячної армії та податкові реформи [10, с. 91-92].

Юліан Урсин Немцевич вперше торкається в своїх піснях Русі, спочатку пишучи про зіткнення Володимира Великого із Болеславом I Хоробрим, а надалі розвиває цей мотив, змальовуючи стосунки між Болеславом I Хоробрим та Ярославом Мудрим. Оскільки автор прагне фактологічно відтворювати історію, події розгортаються на тлі середньовічних міжусобиць, династичних шлюбів, територіальних конфліктів. Особистість Болеслава I Хороброго літературі та культурі є, безсумнівно, однією з найяскравіших в епоху-ранньосередньовічної Польщі. В своїх «Історичних піснях» автор схвалює його легендарну діяльність і оспівує похід на Київ. Варто зазначити, що Немцевич опирається переважно на легендарні мотиви, не підкріплені історією чи археологією. Незважаючи на те, що постать Болеслава I Хороброго досліджувалася науковцями впродовж багатьох століть, багато аспектів його життя і хронологія деяких подій за часів його правління все ще залишаються не до кінця з'ясованими. Історія приховує деякі моменти його життя, тож історикам доводиться теоретизувати над цими питаннями. Очевидно, що пишучи «Історичні пісні», Юліан Урсин Немцевич опирається на польські хроніки та історичні переспіви, котрі не мають в собі наукового підкріплення [6, с. 78].

Будучи активним володарем, Болеслав за своє життя прийняв багато важливих рішень, що мали тривалий ефект на подальший розвиток держави. Особистість Болеслава I Хороброго неможливо недооцінити, так як і неможливо недооцінити наслідки його діяльності. Щоправда, навіть тут Юліан Урсин Немцевич дещо прикрашає його здобутки, пишучи: “Bolesław rozciągnąwszy granice Polskie od morza Bałtyckiego do Dniepru i Elby” [11, с. 43]. таким чином звертаючи увагу читачів в східний бік – на терени тодішньої Русі, і змальовуючи, аж надто гіперболізовано, територіальні володіння Польщі.

Болеслав дійсно вів активну військову політику і після війни з Німеччиною він вирішив посадити свого зятя Святополка на престол у Києві. Похід на Русь, по суті, був зумовлений двома чинниками: по-перше, династичними та родинними міркуваннями, а по-друге, в князя виникла проблема утримання княжої дружини, яка після років воєн не мала іншого джерела доходу, окрім як походу на Русь. Німецький церковний діяч і хроніст Тітмар Мерзебурзький стверджував, що Болеславу I Хороброму у цій експедиції допомагали триста німецьких лицарів, наданих імператором Священної Римської імперії Генріхом II. Польські та українські хроністи того часу по-різному описували його подвиги. Варто зазначити, що середньовічні хроністи, пишучи хроніки, потурали забаганкам своїх тодішніх володарів. Так, польський хроніст Галл Анонім писав свою хроніку на замовлення династії П'ястів, в той час як Нестор Літописець, очевидно, писав і переписував свій літопис для Мономаха. Відповідно, до їхніх творів треба ставитися досить скептично. Тут дуже цікавим є факт посилання в «Історичних піснях» на окреслені дії Ярослава: “W ten czas Jarosław Ruś żyzną wydziéra, / Już gnębi Kiiow okrutna przewaga, / Wygnan Swatopełk, u nóg Bohatyr / Pomocy błaga” [11, s. 35].

Дослідники творчості польського письменника відзначають, що в «Історичних піснях» присутні як романтизація минулого, так і реалізм. Юліан Урсин Немцевич зображує плин польської історії досить фактологічно, нашттовхуючи читачів на думку, що життя триває і історія формується природнім шляхом, водночас констатуючи, що полякам щастило більше в часи, коли вони були хоробрі і жили в згоді. Звідси ж іде бажання частково прикрасити події минулого.

Описуючи володаря середньовічної Польщі, автор пише: “Wjechał Bolesław do Kiiowa otoczony świetnym woioowników orszakiem, a wstępuiąc w bramę złotą zwaną, uderzył w nią pałaszem, który od wybitéy tym ciosem szczyrbę, szczyrbcem nazwany...” [11, s. 42].

Юліан Урсин Немцевич надає деталізоване зображення Києва, дещо гіперболізуючи та романтизуючи минуле. Описуючи

місто, він торкається побіжно питань побуту, торгівлі, архітектури. При цьому перебільшений образ міста нашоветує на думку про відповідну звитяжність Болеслава. В додатках до співу про Болеслава Хороброго зустрічаємо таке зображення Києва: "... spłonięte ogniem zamożne od wieków miasto, od téy okropnéy chwili, nigdy do dawnego nie powróciło blasku. Miasto to o pierwszeństwo z Carogrodem chodzące, liczyło 400 Cerkiew, ośm rynków, i ludu niezliczone mnóstwo" [11, s. 42].

«Історичні пісні» відігравали велику роль у свідомості польського читача. Цей твір значно вплинув на формування національної ідентичності поляків. Саме тому Юліан Урсин Немцевич розпочинає свій наратив від легендарних часів династії П'ястів. Я. Лавський звертає увагу на те, що вже на перших сторінках свого твору Немцевич змальовує негативний історичний досвід поляків, водночас говорить про вже сформований народ [8, s. 400-402].

Літературний історик звертає увагу на те, що для Юліана Урсина Немцевича польська ідентичність і польський етнос у сенсі життя і існування поляків у «Історичних піснях» не є синонімом до національної приналежності чи навіть культурної або релігійної. Описуючи політичний і культурний стан тогочасного польського суспільства він просто змальовує поляків, які є традиційною частиною латинського західноєвропейського суспільства, водночас ясно простежується, що структура суспільства не є дискусійним питанням на сторінках «Історичних пісень» [8, s. 400].

Тут же, пишучи про подвиги Болеслава, Юліан Урсин Немцевич артистично вписує символ світла віри, хоча він і не є центральним стрижнем проекту історії, який він віддзеркалює на своїх сторінках [8, s. 433].

Головним політичним здобутком Болеслава Хороброго стало відвоювання Червенських міст, котрі впродовж багатьох років були важливим стратегічним об'єктом і предметом змагання між Польщею та Київською Руссю. Про гради Червенські із середньовічних хронік відомо в першу чергу те, що вони були відвоювані в 981 році Володимиром Великим. З тих пір цей регіон, який пізніше

одержить назву Червона Русь, знаходився під владою київських князів. Цікаво, що історики дотепер не можуть з певністю окреслити точний ареал розміщення Червенських міст. Зрозуміло, що цей регіон знаходився на перетині торгових шляхів. Історики досі ведуть дебати про важливість Червенських міст як кордону між Польщею та Руссю. Більшість науковців погоджується, що мова йдеться про місто Червен на річці Гучва (тепер село Чермно Люблінського воєводства). Однак, до цього часу достеменно не прояснено чому в Хроніці минулих літ гради Червенські згадуються в множині, адже в близьких до села Чермно місцевостях археологам не вдалося розкопати більше жодних стратегічних середньовічних поселень [3, s. 307-328].

Припускають, що битва в 1018 році відбулася поблизу селища Гродек Надбужний, яке знаходиться в місцевості, де Гучва впадає в Буг. Принаймні, за свідченнями Нестора Літописця, саме на перетині цих двох річок свого часу зійшлися війська русичів та Болеслава Хороброго. Поселення розташовувалося на доволі стрімких схилах над річкою, що, за принципами середньовіччя, перетворювало його на недосяжний стратегічний об'єкт. Ба більше, нам відомо, що дещо пізніше, в 1075 році, за гради Червенські змагався наступник Болеслава Хороброго – Болеслав Лисий.

У будь-якому разі саме понад схилами ріки Буг, за писемними згадками «Повісті минулих літ», Ярослав Мудрий зіштовхується зі своїм противником – Болеславом I. У літописі Нестора ця сутичка описується дуже детально. Літописець підкреслює, що війська обох сторін стояли на протилежних берегах річки Буг і коли Ярослав Мудрий свого часу надійшов із дружиною, то Болеслав I вже очікував суперника. Тоді, буцімто, Ярослав Мудрий, прагнучи залякати суперників, погрожував і принижував Болеслава, кажучи, що проштрикне його товстий живіт, адже за свідченнями Літописця польський король був настільки огрядний, що йому тяжко було сидіти на коні. У відповідь на блюзнірство Ярослава Болеслав I закликав своїх воїнів у бій, якщо їх образили почуті слова. По цих словах Болеслав кинувся на коні у воду і швидко переплив

річку, а за ним метнулися і його воїни. Їм вдалося настільки швидко це зробити, що Ярослав Мудрий не встиг оговтатися. Таким чином, Болеслав I застав противника зненацька і здобув перемогу.

Поет описав цю подію такими словами: “Pędzi pytaiąc gdzie nieprzyiaciele,/ Widzi za Bugiem hufce ich skupione, / Rzuca się z koniem na rycerstwa czele/ W nurty spienione” [11, s. 35].

Патріотична складова творчості не може оминати увагу читача. Гіперболізовані досягнення діячів минулого мали підтримати на духу упокорений на початку XVIII сторіччя польський народ. Адам Міцкевич, досліджуючи літературно-митецьку складову творчого доробку та переосмислюючи постать Немцевича як культурного діяча в польському суспільстві, стверджував, що він ніколи не мав наміру писати задля розваги тодішньої публіки і в своїх творах прагнув боротися за добро і благо Польщі.

Немцевич, будучи патріотичним поляком, свій літературний талант спрямовував на підкріплення польської культури і боротьбу за польську державність, відверто борячись супроти ворогів тодішньої Речі Посполитої. Саме тому в тексті особливо підкреслюються переможні бої Болеслава, зокрема в цитованому вище фрагменті про його в'їзд у Київ через Золоті ворота і символічний удар мечем по них.

Знаковий образ меча Болеслава присутній і в подальших піснях та примітках в циклі «Історичних пісень». Це зрозуміло, адже пізніше меч Щербець матиме глибоку символічну вагу в історії Польщі. Але в «Історичних піснях» Щербець, як не дивно, набуває іншого символічного значення – тут він, в першу чергу, продовжує виступати як знаряддя завойовувань. Це ще більше відчутно в подальших піснях, зокрема в пісні про Казимира Мніха, де, описуючи політичну ситуацію в країні, автор напише: “Mieczem Chrobrego podbite narody, / Wywarły zemsty taione. / Ruś kruszy iarzmo i hołdu się zbrania, / Tu Czech naieżdża granicę” [11, s. 49].

Я. Лавський звертає увагу на своєрідне сприйняття Немцевичем розуміння кордонів і польського етносу, як єдиної цілісності. Оскільки Щербець першопочатково належав Болеславові і тісно

асоціюється із періодом економічного зростання Польщі, його символічне значення відбилосся на польській історичній пам'яті, що простежується як і в легендах, так і в історичному наративі.

Автор бере за основу історичну постать і художньо розвиває її на тлі реального суспільно-політичного тла – звідси гіперболізація подій на користь вітчизни й перебільшення як польського кордону, так і політичної ваги Польщі П'ястів. Немцевич займається моделюванням історичної правди у своєрідний полоноцентричний спосіб. У строфі: “*Ruś kruszy iarzmo i hołdu się zbrania*” з цитованого фрагменту пісні про Казимира Мніха вживання слова “*hołd*” не є адекватним в цьому контексті, а є вираженням світогляду поета. Данина – вид середньовічного податку, котрий розвинувся як нерегулярний чи регулярний відкуп провінцій, міст, монастирів, великих і малих феодалів, а з часом переріс у стабільну форму оподаткування. На теренах середньовічної Русі данина була формою оподаткування населення. Доволі тяжко окреслити, як довго практикувалася ця форма оподаткування, однак за часів приходу династії Рюриковичів до влади у Києві вона уже існувала. Відповідно, у контексті «Історичних пісень» вживання терміну «данина» є об'єктивним. Неадекватним є вживання цього терміну у контексті соціально-політичних стосунків між середньовічною Руссю і польською державою П'ястів.

Обсяг і спосіб вилучення данини з населення могли варіюватися в залежності від політичних і соціально-економічних обставин. Данина могла збиратися у вигляді військової контрибуції, місцевого феодального збору або усталеного державного податку. У ранніх письмових джерелах слово «данина» вживають переважно для найменування того чи іншого виду військової контрибуції. Зразком цього вживання може бути «Повість минулих літ», на сторінках якої Нестор Літописець надає нам перелік неслов'янських племен, котрі були зобов'язані сплачувати середньовічній Руській державі данину. Тобто форму контрибуції завойованих для завойовників.

У «Повісті минулих літ» розповідається, що Ігор, після прибуття до Києва починає збирати постійний податок від словен і криви-

чів. Пізніше, від 13 століття після монголо-татарської навали, населення Русі сплачувало два гатунки данини: перший – ханові Золотої Орди у вигляді контрибуції, що сплачує завойована середньовічна держава, а другий – князям на місцях, як внутрішній податок.

Також, словом “*hold*” окреслюється церемонія урочисто-го укладання феодального договору: тобто віддання присяги на сплачування данини у тій чи іншій формі. Традиційно, під час подібної церемонії у середньовічній Європі васал став на коліна перед своїм сеньйором і складав йому урочисту присягу на вірність, зобов’язавшись допомагати своєму сеньйору в раді, пропонуючи збройну допомогу, тощо. Взамін на ці послуги і присягу васалові надавалися ленні володіння. На початку XI сторіччя, часу, коли розгортаються описані події, подібний акт не був усталений на теренах Русі, однак практикувався в державі П’ястів. Болеслав Хоробрий свого часу приїздив 24 липня 1002 року до Мерзебургу на конгрес, де з’їхалися найвизначніші вельможі імперії, аби провести церемонію укладання феодального договору перед Генріхом II в надії одержати обіцяні землі [13, s. 162-252].

На початку XI сторіччя політичний клімат Русі значно відрізнявся від політичного клімату держави П’ястів. В окреслений період Русь не платила данину Польщі. У той час Польща і Русь були незалежними і конкурентними державами, які мали свої власні інтереси та політичні конфлікти. Відповідно, якої б конотації не набував використаний в поезії Немцевича термін, він не міг реалізовуватися в той період. Один похід Болеслава на Київ був явищем звичним і відчутно переоціненим у польському фольклорі.

У пізній період своєї творчості Немцевич пише праці про часи правління польських королів та славетне польське минуле і могутність колишньої держави. «Історичні пісні» –яскравий приклад його творчої діяльності на схилі літ. Творячи в руслі літератури Просвітництва, поет вступає в морально-етичний діалог зі своїми потенційними читачами, виховуючи в них морально-етичні норми та пробуджуючи патріотичність в їхньому житті. Немцевич описує Київ і події, пов’язані з Болеславом, з великою деталізаці-

єю, часто перебільшуючи значення і роль польських завоювань. Зокрема, його опис Києва і бойових подвигів Болеслава містить елементи гіперболізації, які намагаються підкреслити польську велич і героїзм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський О. Г. Незнана трагедія Немцевича "Bogdan Chmielnicki". Руслан. Львів, 1907. N231. С 10-15.
2. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Пер. з англ. П. Таращук. – Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. 1080 с.
3. Buko A. The Archaeology of Early Medieval Poland: Discoveries, Hypotheses, Interpretations. – Leiden-Boston: Brill, 2008. 475 p.
4. Bolecki W. Podnieść zginiony naród, niemała praca ... (O Julianie Ursynie Niemcewiczu). Twórczość. 1990. Nr 12. S. 83-102.
5. Czaja A. Julian Ursyn Niemcewicz: fragment biografii 1758-1796. – Toruń: Wydaw. Nauk. Grado, 2005. 301 s.
6. Jasienica P. Polska Piastów. – Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1967. 385 s.
7. Kurpiel A. M. Nieznane utwory J. U. Niemcewicza. – Wrocław: Pamiętnik Literacki, 1908. Nr. 21. S.16,
8. Ławski J. Bizancjum prawosławie romantyzm. Tradycja wschodnia w kulturze XIX wieku. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku. 2004, 670 s.
9. Majchrowski S. O Julianie Niemcewiczu: opowieść biograficzna. – Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1982. 389 s.
10. Niemcewicz J. U. Pamiętniki czasów moich. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1868. 323 s.
11. Niemcewicz J. U. Śpiewy historyczne. – Warszawa: Drukarnia Nr 646 przy Nowolipiu, 1816. –572 s.
12. Pauszer-Klonowska G. Polska - jego miłość: opowieść o Julianie Ursynie Niemcewiczu. – Lublin, 1987. 372 s.
13. Urbańczyk P. Bolesław Chrobry – lew ryczący. – Toruń: Wydaw. Nauk. Uniw. Mikołaja Kopernika, 2017. 420 s.
14. Julian Ursyn Niemcewicz: pisarz, historyk, świadek epoki / Pod red. J. Wójcickiego. – Warszawa: Wydaw. Dig, 2002. 380 s.
15. Zbyszewski K. Niemcewicz od przodu i tyłu. – Warszawa: Świat Książki, 1999. 420 s.
16. Ziłyński O. Ukraińska pieśń historyczna wieku XV-XVIII. Próba systematyzacji. // Київські полоністичні студії. – 2016. – Т. XXVIII. – С. 350-359.

REFERENCES

1. Barvynkyi O. H. "The Unknown Tragedy of Niemcewicz 'Bogdan Chmielnicki'" [Neznana trahediia Niemtsevycha "Bogdan Chmielnicki"]// Ruslan. Lviv, 1907. N231. pp. 10-15.
2. Davies N. "God's Playground: A History of Poland" [Bozhe ihryshche: istoriia Polshchi] // Translated from English by P. Tarashchuk. – Kyiv: Solomia Pavlychko Publishing House "Osnovy", 2008. 1080 p.
3. Buko A. The Archaeology of Early Medieval Poland: Discoveries, Hypotheses, Interpretations. – Leiden-Boston: Brill, 2008. 475 p.
4. Bolecki W. Podnieść zginiony naród, nie mała praca ... (O Julianie Ursynie Niemcewiczu). Twórczość. 1990. Nr 12. S. 83-102.
5. Czaja A. Julian Ursyn Niemcewicz: fragment biografii 1758-1796. – Toruń: Wydaw. Nauk. Grado, 2005. 301 s.
6. Jasienica P. Polska Piastów. – Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1967. 385 s.
7. Kurpiel A. M. Nieznane utwory J. U. Niemcewicza. – Wrocław: Pamiętnik Literacki, 1908. Nr. 21. S.16-24.
8. Ławski J. Bizancjum prawosławie romantyzm. Tradycja wschodnia w kulturze XIX wieku. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku. 2004, 670 s.
9. Majchrowski S. O Julianie Niemcewiczu: opowieść biograficzna. – Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1982. 389 s.
10. Niemcewicz J. U. Pamiętniki czasów moich. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1868. 323 s.
11. Niemcewicz J. U. Śpiewy historyczne. – Warszawa: Drukarnia Nr 646 przy Nowolipiu, 1816. –572s.
12. Pauszer-Klonowska G. Polska - jego miłość: opowieść o Julianie Ursynie Niemcewiczu. – Lublin, 1987. 372 s.
13. Urbańczyk P. Bolesław Chrobry – lew ryczący. – Toruń: Wydaw. Nauk. Uniw. Mikołaja Kopernika, 2017. 420 s.
14. Julian Ursyn Niemcewicz: pisarz, historyk, świadek epoki / Pod red. J. Wójcickiego. – Warszawa: Wydaw. Dig, 2002. 380 s.
15. Zbyszewski K. Niemcewicz od przodu i tyłu. – Warszawa: Świat Książki, 1999. 420 s.
16. Ziłyński O. Ukraińska pieśń historyczna wieku XV-XVIII. Próba systematyzacji. // Kyiv Polonic Studies. – 2016. – T. XXVIII. - P. 350-359.